

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

**ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Кафедра організації заходів цивільного захисту

Олег БАС

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ**

з дисципліни

«ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр

у галузі знань 26 «Цивільна безпека»

за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»

(для слухачів відділення заочного навчання)

ЧЕРКАСИ 2024

ВСТУП

Організація та здійснення навчального процесу у вищих навчальних закладах ДСНС України регламентується Положенням про підготовку фахівців у вищих навчальних закладах МНС України без відриву від роботи (заочна форма навчання), затвердженим наказом МНС України від 6 листопада 2003 року № 427, та іншими нормативними актами з питань вищої освіти.

Основними формами організації навчального процесу у вищих закладах освіти є: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота слухачів, практична підготовка і контрольні заходи.

Самостійна робота слухача

Самостійна підготовка – це безперервний процес самостійної роботи працівників щодо поглиблення та поповнення знань, вмінь та навичок, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків за певними посадами.

Самостійна робота слухача є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи слухача над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

Яка роль і місце самостійної роботи у засвоєнні слухачем навчального матеріалу?

Самостійна робота є основним засобом засвоєння слухачем навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Чим визначається зміст самостійної роботи слухача над конкретною навчальною дисципліною?

Зміст самостійної роботи над конкретною навчальною дисципліною визначається робочою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Якими навчально-методичними засобами забезпечується самостійна робота слухачів?

Самостійна робота слухачів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи

окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, електронно-обчислювальною технікою тощо.

Слухачам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Яка роль викладача в організації самостійної роботи слухача?

Викладач визначає обсяг і зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного слухача.

Чи можлива самостійна робота слухача за участю викладача або іншого фахівця вищого закладу освіти? Якщо можлива, то за яких обставин?

Така співпраця можлива, а іноді й необхідна, зокрема, при організації самостійної роботи слухачів з використанням унікального обладнання та устаткування, складних систем доступу до інформації (комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування) тощо.

Самостійною підготовкою повинні бути охоплені усі працівники, контроль за якою здійснюється безпосередніми начальниками (керівниками).

Самостійна підготовка включає в себе:

- вивчення документів законодавчого і нормативного характеру;
- постійне ознайомлення з новою спеціальною та іншою літературою відповідно до напрямку діяльності;
- практичну роботу із спеціальними технічними засобами, засобами зв'язку і транспорту;
- постійне підтримання та вдосконалення фізичної підготовленості.

Вибір питань для самостійного навчання може бути обумовлений зацікавленістю працівника, його прагненням до поглиблення своїх знань і навичок напрямку діяльності, а також виходячи з необхідності ліквідувати прогалини в знаннях, що можуть призвести до помилок у роботі.

Начальник (керівник) може дати працівнику індивідуальне завдання, вказавши, яку літературу необхідно вивчити і встановити строк, необхідний для цього, або запропонувати підготувати реферат по обумовленій темі, скласти проект документа, вивчити науково-технічні засоби тощо. У такому разі план самостійної підготовки розробляється співробітником і затверджується безпосереднім начальником (керівником).

І. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота є самостійним видом роботи слухача, передбаченим навчальним планом вивчення курсу **«ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»**.

Контрольна робота повинна бути виконана розбірливим почерком (або надрукована), грамотно і акуратно оформлена. Схеми допускається виконувати олівцем з урахуванням умовних позначень.

Під час виконання роботи потрібно спочатку записати питання, а потім дати на нього відповідь. Відповіді повинні бути конкретні, написані чорнилами одного кольору, державною мовою, акуратно оформлені.

Перед виконанням контрольної роботи необхідно ознайомитись з методичними вказівками, питаннями, підібрати і опрацювати нормативні акти, передивитися записи, зроблені на лекціях, вивчити стан справ та виконання нормативних актів в підрозділах цивільного захисту.

На кожній сторінці слід залишати поля шириною 30 – 35 мм. для зауважень рецензента. В кінці роботи потрібно вказати перелік літератури, яка використовувалась під час написання роботи. Виконана робота направляється в інститут на перевірку в строк, який вказаний у графіку виконання контрольних робіт.

Оцінюється робота з урахуванням глибини викладення матеріалу, самостійності виконання та вміння використовувати теоретичні знання на практиці.

Рівень знань слухачами дисципліни за підсумками виконання контрольних робіт оцінюється з огляду на наступні критерії:

1. Повнота та правильність виконання завдання – основний критерій.
2. Здатність слухача:
 - диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання;
 - аналізувати зміст правових актів, які відносяться до діяльності служби цивільного захисту;
 - користуватися законами та нормативно-правовими актами України у сфері цивільного захисту.

Оцінка за виконання контрольної роботи виставляється за чотирьох бальною системою: “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”, а саме:

- **“відмінно”** – якщо слухач показав глибокі знання програмного матеріалу, грамотно і логічно його виклав, бачить проблеми та протиріччя, аналізує та розв’язує складні завдання, прийняв вірне рішення при вирішенні практичного завдання, застосовуючи при цьому діючі нормативно-правові акти;

- “**добре**” – якщо слухач твердо знає і виклав програмний матеріал, крім відтворення знань, ще і вміє розв’язувати типові завдання; без істотних помилок та вірно використав свої знання при письмовому вирішенні практичного завдання;
- “**задовільно**” – якщо слухач в основному виклав матеріал, не розкривши окремих деталей, допустивши окремі несуттєві помилки при відповіді на теоретичні та практичне питання; продемонстрував вміння відтворити знання;
- “**незадовільно**” – якщо слухач дав неправильну відповідь на поставлені питання або не по суті питання.

При цьому по даній системі оцінюється кожне питання окремо, а загальна оцінка по роботі виставляється як середньоарифметична оцінка по двом питанням варіанту.

Отримавши контрольну роботу з рецензією викладача, слухач факультету заочного та дистанційного навчання зобов’язаний уважно ознайомитися із зауваженнями рецензента та внести в роботу відповідні зміни та доповнення, усунути вказані недоліки. На обкладинці допрацьованої роботи необхідно вказати „Повторно” і направити її на рецензію.

Контрольна робота, що виконана не за своїм варіантом, в якій розкриті не всі питання, або не в повному обсязі, не має списку використаної літератури - не зараховується.

Слухачі, які несвоєчасно направили контрольну роботу без поважних причин, на екзаменаційну сесію не викликаються.

Кожен варіант контрольної роботи складається з 3-ох теоретичних питань. Обов’язковими вимогами до висвітлення теоретичних питань:

- висвітлення питання;
- посилання (при запозиченні тексту);
- список літератури.

В тексті контрольної роботи обов’язкове посилання на використані літературні джерела, перелік яких наводиться у списку літератури. У список використаної літератури вносяться праці, з яких запозичуються цитати, думки, статистичні дані, на які робиться посилання. Бібліографічні посилання – це сукупність відомостей про літературне джерело, що використовується в тексті контрольної роботи. Джерела в списку літератури потрібно розташовувати згідно порядку посилань в тексті записки. Відомості про джерела повинні включати: прізвище та ініціали автора, місце видання, видавництво та рік видання, кількість сторінок. Посилання в тексті на джерела потрібно розташовувати у квадратних дужках, порядковий номер згідно з списком літератури.

Контрольна робота оцінюється: "зарахована", "незарахована". У разі незарахування контрольної роботи вказуються причини цього. Контрольна робота може бути незарахована у випадках:

- виконано не той варіант контрольної роботи;
- теоретичне завдання виконане з порушенням вимог до нього, в т.ч. стосовно обсягу;
- не виконано або не вірно виконано одне із завдань;

Контрольна робота передається методисту відділу заочного та дистанційного навчання.

Завдання по контрольній роботі складається із 3 теоретичних запитань.

Дві останні цифри шифру слухача заочного навчання визначають варіант завдання (Таблиця № 1). Наприклад, номер шифру 96-45. Варіант 45. За таблицею визначаємо номери питань: питання № 46, 5, 23 .

Таблиця 1

Вибір завдання згідно шифру

		Остання цифра шифру									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Передостання цифру	0	1,31, 29	2,32, 28	3,33, 27	4,34, 26	5,35, 25	6,36, 24	7,37, 23	8,38, 22	3,39, 21	10,40, 20
	1	11,40, 39	12,41, 38	13,42, 37	14,43, 36	15,44, 35	16,45, 34	17,46, 33	18,47, 32	19,48, 31	20,49, 30
	2	21,50, 10	22,51, 9	23,52, 8	24,53, 7	25,54, 6	26,55, 5	27,56, 4	28,57, 3	29,58, 2	30,59, 1
	3	31,60, 19	32,61, 18	33,62, 17	34,1, 17	35,2, 16	36,3, 15	37,4, 14	38,5, 13	39,6, 12	40,7, 11
	4	41,8, 28	42,1, 27	43,2, 26	44,3, 25	45,4, 24	46,5, 23	47,6, 22	48,7	49,8, 21	50,9, 20
	5	51,10, 39	52,11, 38	53,12, 37	54,13, 36	55,14, 35	56,15, 34	57,16, 33	58,17, 32	59,18, 31	60,19, 30
	6	61,20, 50	62,21, 49	9,22, 48	10,23, 47	11,24, 46	12,25, 45	13,26, 44	14,27, 43	15,28, 42	16,29, 41
	7	5,30, 40	2,31, 29	3,32, 28	4,33, 27	5,34, 26	6,35, 25	7,36, 24	8,37, 23	9,38, 22	10,39, 21
	8	11,40, 20	12,41, 19	13,42, 18	14,43, 17	15,44, 16	16,45, 15	17,46, 14	18,47, 13	19,48, 12	20,49, 11
	9	21,50, 10	22,51, 9	23,52, 8	24,53, 7	25,54, 6	26,55, 5	27,56, 4	28,57, 3	29,58, 2	30,59, 1

II. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. В чому полягає забезпечення якості навколишнього середовища.
2. Назвіть і охарактеризуйте актуальні проблеми захисту навколишнього середовища.
3. Охарактеризуйте вплив людини на природу.

4. Назвіть показники якості навколишнього середовища та як вони характеризуються.
5. Назвіть позитивний та негативний вплив людини при взаємодії з середовищем існування.
6. Нормативи для оцінки забруднення навколишнього середовища.
7. Пояснити основні види і характер забруднення атмосфери.
8. Назвати і дати характеристику джерелам забруднення атмосфери.
9. Які є основні джерела забруднення повітряного середовища.
10. Пояснити основні види і характер аерозольних забруднювачів повітря.
11. Назвіть основні властивості аерозолів.
12. Пояснити основні види і характер джерел забруднення гідросфери.
13. Забруднення гідросфери, джерела та наслідки.
14. Властивості водних дисперсних систем.
15. Пояснити основні види і характер джерел енергетичного забруднення навколишнього середовища.
16. Класифікація енергетичних забруднень.
17. Дати характеристику основним джерелам акустичного забруднення навколишнього середовища.
18. Основні джерела вібрацій їх шкідливий і корисний вплив.
19. Пояснити основи захисту та функції природоохоронної діяльності.
20. Функції управління у природоохоронній сфері.
21. Принципи управління природоохоронною діяльністю.
22. Проблема забруднення повітря та її шляхи розв'язання.
23. Проблеми забруднення навколишнього середовища.
24. Основні принципи управління природоохоронною діяльністю.
25. Пояснити основи процесів захисту навколишнього середовища від енергетичних впливів.
26. Принципи та методи захисту від енергетичних впливів.
27. Захист від теплових і оптичних випромінювань.
28. Захист від іонізуючих випромінювань.
29. Принципи та методи захисту від енергетичних впливів.
30. Пояснити основи забезпечення якості навколишнього середовища.
31. Методологія і методика захисту об'єктів навколишнього середовища: вітчизняний та світовий досвід.
32. Заходи щодо забезпечення біобезпеки в Україні та світі.
33. Біологічна безпека сучасних технологій.
34. Заходи щодо забезпечення біобезпеки в Україні та світі.
35. Захист об'єктів навколишнього середовища: вітчизняний та світовий досвід.

36. Методи управління природоохоронною діяльністю.
37. Захист населення від іонізуючих випромінювань.
38. Використання та вплив генетично-модифікованих організмів (ГМО) на людину та навколишнє середовище.
39. Якими способами може бути забезпечене зниження небезпеки зараження води в річках, каналах і водоймищах.
40. Охарактеризуйте причини виникнення енергетичних катастроф на території України.
41. Охарактеризуйте причини виникнення ядерних катастроф на території України.
42. Охарактеризуйте причини виникнення транспортних катастроф на території України.
43. Природні явища та катаклізми на території України.
44. Причини виникнення екологічних катастроф на території України.
45. Що таке вражаючий фактор НС.
46. Види і характер забруднення гідросфери.
47. Джерела забруднення гідросфери.
48. Техногенні джерела іонізуючого випромінювання.
49. Радіаційне забруднення.
50. Захист від акустичних і механічних коливань.
51. Джерела забруднення довкілля.
52. Вплив теплової енергетики на навколишнє природне середовище.
53. Вивчення засобів для оцінки ефективності зниження шуму.
54. Аварії на АЕС. Причини та наслідки.
55. Показники забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів.
56. Пояснити термін санітарно-захисна зона.
57. Методи зменшення викидів в навколишнє природне середовища.
58. Вплив стічних вод на природні водосховища.
59. Очистка стічних вод від різного роду забруднень.
60. Основні джерела акустичного забруднення навколишнього середовища міста.
61. Види забруднень навколишнього середовища.
62. Вплив людини при взаємодії з навколишнім природним середовищем існування. Позитивні та негативні сторони.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: www.rada.gov.ua/const/const1.htm — 1к.
2. Кодекс Цивільного захисту України: чинне законодавство.
3. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18.01.2001 р. № 2245- III.
4. Про затвердження Порядку класифікації НС техногенного та природного характеру за їх рівнями // Постанова КМУ від 24.03.2004р. №368.
5. Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків НС техногенного та природного характеру // Постанова КМУ від 04.06.2003р. №862.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо планування і порядку проведення евакуації населення (працівників) у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру // Наказ МНС від 07.09.2004 р. № 44.
7. Абрамов Ю.О., Грінченко Є.М., Кірочкін О.Ю., Коротинський П.А., Миронець С.М., Росоха В.О., Тютюник В.В., Чучковський В.М., Шевченко Р.І. Моніторинг НС. Підручник. Вид-во: АЦЗУ м. Харків, 2005. - 530 с.
8. Андронов В.А. Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек: навч. посіб. /В.А. Андронов, А.С. Рогозін, О.М. Соболев, В.В. Тютюник, Р.І. Шевченко.- Х.: НУЦЗУ, 2011.-264 с.
9. Столяр Ю.В., Янов А.Г., Болотських М.В. Теоретичні основи реагування на надзвичайні ситуації. Навчально-методичний посібник, м. Кам’янець-Подільський 2001 р.
10. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.1. Техногенна та природна небезпека./ За загальною редакцією В.В. Могильниченка.-К.: КІМ, 2007.- 636 с.
11. Стоєцький В.Ф., Дранишников Л.В., Ссипенко А.Д., Жартовський В.М., Наверт О.В. Управління техногенною безпекою об’єктів підвищеної небезпеки. Тернопіль: Видавництво Асгон, 2005. -408 с.
12. В.О. Михайлюк, Б.Д. Халмурадов. Цивільна безпека: Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 158 с.
13. Климко М.О., Прищепа А.М., Вознюк Н.М. Моніторинг довкілля. Підручник Київ: 2006 р.
14. Варивода К. С., Горденко С. І. Цивільний захист : підручник. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 596 с.
15. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

16. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В. В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В. В. Березуцького. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2018. – 553 с.
17. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / – К.: Основа, 2016. 267 с.
18. Цивільний захист: навч. посібник / В. А. Смирнов, С. А. Дикань. – К.: Кафедра, 2013. – 300 с.
19. Цивільний захист: Навчально-методичний комплекс для підготовки спеціалістів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» в аграрних вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації для всіх напрямів підготовки за вимогами кредитно-модульної системи / М.М. Сакун, А.С. Окіпняк, В.Ф. Нагорнюк та ін.; за редакцією М.М. Сакуна та А.С. Окіпняка. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2015. – 480 с.
20. Цивільний захист: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.Ю. Юрах, Р.Є. Грушевський, В.В. Борик] – Івано-Франківськ: _____, 2014. – 183 с.
21. Бикова О.В., Болієв О.В. Основи цивільного захисту: Навчальний посібник. – К.: 2008 -223 с.
22. Васійчук В.О., Гончарук В.Є. та ін. Основи цивільного захисту: Навчальний посібник. Львів, 2010. – 384 с.
23. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т. 3 Інженерно-технічні заходи цивільного захисту та містобудування // За загальною редакцією В.В. Могильниченко. – К.: КІМ, 2008. – 152 с.
24. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.4. Евакуація населення у надзвичайних ситуаціях // За загальною редакцією В.В. Могильниченко.– К.: КІМ, 2008. – 288 с.
25. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.5. Небезпечні хімічні речовини та заходи захисту від них // За загальною редакцією В.В. Могильниченко. – К.: КІМ, 2010. – 472 с.

Інформаційні ресурси

26. Офіційне інтернет-представництво Президента України
<http://www.president.gov.ua/>.
27. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua> .
28. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
29. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
<http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com.
30. Міністерство екології та природних ресурсів України

<http://www.menr.gov.ua/>.

31. Міністерство надзвичайних ситуацій України <http://www.mns.gov.ua/>.
32. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
33. Постійне представництво України при ООН <http://www.uamission.org/>.
34. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int/>.
35. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.
36. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
37. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
38. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».